

УДК 93/99(4/9)“1968–1975”

Гай–Нижник П. П.

доктор історичних наук, академік Української академії наук, завідувач відділом історичних студій, Науково–дослідний інститут українознавства (Україна, Київ), Hai–Nyzhnyk@ukr.net

“ДЖЕРЕЛОМ ВЛАДИ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ БУДЕ НАРОД–СУВЕРЕН” (ЯКУ ДЕРЖАВУ ПРАГЛА СТВОРИТИ ОУН(Р) НАПРИКІНЦІ 1960–Х ТА У 1980–Х РР.)

Висвітлюються засади моделі державного ладу в майбутній Українській Самостійній Соборній Державі та державотворча ідеологія українського націоналізму, прийняті у програмних постановках IV Великого збору ОУН (С.Бандери) у 1968 році. Автор аналізує передумови і причини, що спонукали Провід ОУН до прийняття нової програми і нового бачення укладу майбутньої української державності.

Ключові слова: ОУН(р), Бандера, Українська Самостійна Соборна Держава, український націоналізм.

IV Великий збір ОУН (революціонерів–бандерівців) вже давно був на часі. Щонайшвидшого його скликання ще за життя прагнув й неодноразово вимагав С.Бандера ще наприкінці 1940–х – на початку 1950–х років. Відтак цей Великий збір планувався як знаковий і переломний в історії Організації та за нових світових геополітичних та внутрішніх українських обставин, які кардинально змінилися за 25 років від часу останнього (III–го) Великого (надзвичайного) збору, який відбувся у далекому 1943 році [3].

Водночас важливим поштовхом до активізації підготовки нового Великого збору й виставлення центральним його питанням вироблення більш чіткої й всебічної моделі майбутньої Української держави та її соціально–політичних засад, поряд з проблемами внутрішньої структуризації та відшліфування ідеології, стали поява т.зв. “шестидесятників”, посилення дисидентського руху в СРСР загалом й в УРСР зокрема, низка народних протестів і повстань на теренах Радянського Союзу (Норильськ, Темір–Тау, Новочеркаськ та ін.). Відтак Провід ОУН(р), який перебував в еміграції, сприйняв низку протестних виступів, страйків і новий виток судових процесів над дисидентами як зародження нової революційної хвилі, які покладуть початок кінцю радянській владі в Україні й призведуть невдовзі до краху Радянського Союзу внаслідок вибуху ланцюга національно–визвольних революцій.

Тож перед Проводом ОУН(р) логічно і нагально постали питання “чи може будь–яке українське політичне середовище або партія на еміграції пов’язувати сучасний національний визвольний рух в Україні із собою, як вияв свого ідейного чи політичного впливу на революційні процеси в Україні?” (О.Дніпровий) [4, с.116]. На думку провідників Організації, “революційні процеси в Україні вирости на збройній і ідейній базі українського націоналістичного підпілля – ОУН–УПА”, а тому й було зроблено висновок: “Націоналізм в Україні зростає і перемагає, вклад ОУН–УПА в боротьбу українського народу такий великий, що він став підґрунтям революційних процесів в Україні” [4, с.117]. В Проводі ОУН були майже переконані, що в СРСР “народні маси досягнули вже досить високого ступеня революційної свідомості і тому далі поглиблення її може довести до революційної ситуації” (О.Мартович) [9, с.158] й,

“борсаючись в непереборних протиріччях, імперія в загарбницьких конвульсіях іде до розкладу” (І.Берест) [1, с. 124]. Отже, за таких обставин та розуміння ситуації в УРСР, Провід ОУН активізував свою діяльність й, власне, перейнявся питанням: яку державну модель Організація запропонує українському народові та який соціально–політичний лад впроваджуватиме ОУН в Україні після перетворення революційного руху на нову національно–визвольну війну й, зрештою, відродження Української державності. Відповідь на це (та інші) питання й мав дати IV Великий збір Організації Українських Націоналістів.

IV Великому збору передувала VI Конференція ЗЧ ОУН (1964 р.), яка рекомендувала Великому зборові ОУН “приймати рішення не тимчасового значення для всієї ОУН також у тому випадку, коли б на нього не змогли прибути на час делегати з Українських Земель” [19, с.80]. Підготовка до Збору тривала понад два роки. Доповіді і матеріали на збір писалися від 1966 року.

IV Великий збір ОУН (революціонерів–бандерівців) відбувся в двох частинах навесні 1968 року.

У ньому прийняли участь майже 200 делегатів, які працювали на пленарних засіданнях та у складі 15 комісій. Учасники Збору “доклали багато зусиль для можливо точного й всебічного опрацювання ідейних, політичних і тактичних засад боротьби та вперше виклали для широкого загалу членства генеральні лінії стратегії революції й перехідного етапу закріплення української державності” [17, с.4].

На цей час Організація втратила своїх видатних провідників (про що на відкритті Великого Збору згадав член Бюро Проводу ОУН Я.Стецько): провідника ОУН С.Бандеру, голову Проводу ОУН, головного командира УПА і голову Генерального Секретаріату УГВР – Р.Шухевича (Тур – Лозовий – Чупринка), членів Бюро Проводу ОУН – Маївського і Волошина, голову I Конференції поневолених народів і Збору УГВР, членів Проводу ОУН – Мирона–Орлика, Турковського, Старуха, Арсенича, членів Проводу ОУН – шефа Головного Штабу УПА ген. Грицяя–Перебийніса, шефа Головного Штабу УПА – полк. Гасина–Лицаря, командира УПА–Захід – полк. Шелеста, командирів УПА – Ясеня, Саблюка, Гругіта–Різуна, Коника, Хріна, членів ОУН – Зенку Левицьку, Світляну, Степову, Галину Стельмах, Олійника та багатьох інших.

У своєму вступному слові новообраний голова ОУН (ЗЧ ОУН) Я.Стецько (до нього провідником ОУН(р) був С.Ленкавський, що очолив організацію після смерті С.Бандери), зокрема, наголосив, що “IV Великий Збір ОУН мусить стати на висоті свого завдання й висунути такі ідейно–політичні, програмові й стратегічні проєкції, які посунули б уперед нашу націоналістичну думку, поглибили б революційно–визвольну концепцію боротьби й дали б далішні всебічні дороговкази кадрам нації” [12, с.35]. Я.Стецько нагадав, що Україна захищає національний принцип організації світу, суверенність нації, людину як Богоподібну істоту та соціальну справедливість.

Збір заявив, що підтримує висунене II–м і закріплене III–м Великими Зборами гасло “Свобода народам – свобода людині!” й схвалив чергове гасло боротьби: “Київ проти Москви!”. Член Бюро Проводу ОУН і

голова Підготовчої Комісії Збору З.Карбович згодом підкреслював, що “IV В[еликий] З[бір] кличем “Київ проти Москви!” вже уточнював історично–традиційну, віковичну українську якість, що у самій основі протилежна до московської, в історіософічному, культурному, соціологічному, соціально–політичному, економічному, релігійно–духовному й етично–моральному аспектах” [5, с.49].

Члени ідеологічної Комісії Великого збору виразно оформили в постановках тезу про примат духу в політичній філософії українського націоналізму [15, с.10]. При цьому було зазначено, що український націоналізм відкидає “великопростірні інтернаціональні концепції”, які не визнають права всіх народів на їхні незалежні національні держави, які мають на них таке ж право, як і людям усього світу належить право на особисту свободу. Тож “запорукою миру і справедливості у світі є організація світу на принципі національних держав” [17, с.107, 109].

Відтак природним було й те, що українські націоналісти визнавали (і визнають дотепер) Українську національну державу за єдину форму організації нації, яка забезпечує найкращі умови для всебічного розвитку її духовних і фізичних сил, яка гарантує нації суверенну владу, котра випливає з найглибших почуттів і прагнень народу, що хоче бути господарем на власній землі та творити на ній свою владу.

Вказуючи на головні ідеологічні й політичні принципи українського націоналізму, які, природно, ОУН прагла привнести й у засади нової Української держави, зазначалося, що в соціальній площині український націоналізм “здійснює концепцію такого ладу, що спирається на засадах правості, соціальної справедливості та гармонійного урівноваження індивідуальних прагнень із вимогами і потребами всієї спільноти. Він відкидає визиск людини людиною або режимом, визнає право на індивідуальну творчість і приватну власність, створює можливість вільно розпоряджатися прибутками власної праці” [17, с.109–110]. Цей соціальний лад мав би базуватися на концепції співпраці усіх соціальних прошарків народу, виростати на ґрунті української духовності та побутових традицій, що тільки йому притаманні, й не наслідувати чужих соціалістичних, капіталістичних чи ліберальних “спекулятивних” доктрин, а технічні здобутки і соціальні досягнення інших світових націй належало самостійно перетворити відповідно до власних потреб. У цих засадах яскраво простежується певний вплив на ідеологію ОУН(р) націонал–консервативних ідей, які з часом корегували й трансформували початкову ідеологію ОУН першої половини ХХ ст.

Відтак поняття українського націоналізму ХХ ст. вже трактувалося “значно ширше від самого поняття визволення нації”. Тепер він схилився до сплетення націоналістичної ідеології та консервативних (традиціоналістичних) засад, як “в духовному засягу комплекс ідей, які мають за мету оновити й оформити українську націю в єдину політичну, культурну, релігійну та етично–моральну цілість із власними традиціями і волею реалізувати їх у житті” [17, с.111]. Відкидаючи тезу, що діалектичного матеріалізму про те, що основою буття є матерія, ОУН у своїй

світоглядній ідеології визнавала, що прапричиною всього буття є Абсолют–Бог у його християнському розумінні, а рушієм людського життя, укладу суспільства, суспільних та політичних процесів є людина, а не виробничі відносини.

ОУНівський фахівець з права Є.Орловський з цього приводу відзначав, що націоналізм як ідея може бути основою в державі для не лише однієї політичної організації, які можуть різнитися концепціями, а й, навпаки, корисним, позаяк засвідчуватиме перемогу ідеї нації над ідеєю лібералізму. “Була доба лібералізму, соціалізму, приходить доба націоналізму, – зауважував він, – отже і з тим приходять закономірно різні політичні організації націоналістичного типу, наприклад, одна більш консервативна, інша більш революційна (формула Липинського для інших – щоправда – формацій)” [10, с.71–72].

В цьому контексті Є.Орловський апелював, зокрема, і до В.Липинського, і до Д.Донцова: “Не обов’язково бути “демократом”, щоб гарантувати вольності, елімінувати тоталітаризм, бо, наприклад, теорія Липинського є “антидемократична”, але вона краще гарантує свободи, як демоліберальний устрій. Липинський є принциповим ворогом “демократії”, яку він знає лише в знаках наведення, але Липинський є також великим захисником свободи одиниці. Він гарантує своєю державно–політичною концепцією всі вольності краще, як ліберально–демократичний устрій. Ідеологія Донцова є протиставною ліберальній демократії, але вона не менше послідовно захищає гідність людини як Богоподібного ества в різних її аспектах” [10, с.72]. При цьому ідеолог ОУН(р) вважав, що “державно–політичну теорію Липинського (не так соціально–економічну) треба студіювати при формуванні нашого державно–політичного устрою. Липинський при всій своїй соціально–економічній реакційності з державно–політичного устроєвого погляду має глибокі українські первні, яких елімінувати не можна. Зле сталося, що він досі – принаймні у вinyaтках – не перекладений на чужі мови. Його “Листи [до братів–хліборобів]” в аспекті будови держави мають невичерпне джерело нових думок. Він переписує усяких Сорелів і т.п.” [10, с.72]. При цьому автор зауважив, що попри все вищевказане, ідеологія ОУН має все ж таки власне спрямування.

Голова ОУН Я.Стецько у своїй статті “За що і проти чого боремося? (Ідейно–програмові позиції нової України)” згодом писав, що Організація заперечує твердження про “кінець національної, християнської і взагалі релігійної доби, як і етичних систем, що випливають з релігійних і національних вартостей”, а також стоїть проти пропагандистів релятивізму вічних вартостей, скептицизму та нігілізму, що розкладають саму ідею нації та її органічну клітину – родину, проти проповідей про домінантність в сучасній добі діалектичного й історичного матеріалізму, класової боротьби, проти апофеозу обездуховленої технології, атеїзму, індиферентизму, інтернаціоналізму, високопростірних концепцій, що заперечують національний принцип організації світу, проти варваризації і повної дехристиянізації життя Окциденту та імперіальної мілітарної мобілізації економіки тощо [16, с.19–21].

Такі вихідні ідейні та світоглядні засади ОУН(р) передбачала привнести на українські землі в часі здобуття і відновлення Української Соборної Самостійної Держави, яка мала постати у процесі розгортання революційно–збройного зриву в Україні.

У цей революційний період здобуття і початкового закріплення Української держави з ініціативи та в оперті на політичне керівництво зриву та його збройні сили було б створено Українське Революційно–Державне Правління (УДП) та Територіальні Управління – свого роду тимчасовий воєнно–політичний уряд, якому залежала би уся повнота влади “до закінчення визвольної війни проти Росії і проти всіх інших можливих агресорів України” [17, с.133].

Передбачалося, що УДП видасть розпорядження, у якому узаконить попередні (“доосновні”) зміни тогочасного окупаційного державно–політичного, соціально–економічного та культурно–церковного ладу. Зміни ці впроваджуватимуться в життя безпосередньо з хвилини перебрання влади, твореної знизу на місцях. Територіальні Управління, в свою чергу, створюватимуться з обраних чи покликаних громадян–патріотів та з перевірених у революційно–підпільній і збройній боротьбі членів революційно–визвольної організації й гарантуватимуть знищення російської (радянської) системи влади через встановлення українського ладу і порядку на звільнених теренах.

Головне командування революційно–збройних сил буде призначене УДП або ж створене в перебігу революційної боротьби і затверджене УДП. УДП також мало б докласти усіх можливих зусиль, аби революційний зрив не був локалізований на Україні, а охопив решту поневолених народів. Крім того, УДП мусило б передбачати різного роду ворожі диверсії й у зародку придушувати створення будь–яких російських антирежимних формацій, що своєю метою ставили б збереження російської імперії навіть в іншому вигляді.

Тим часом Територіальні Управління зосередили б свою увагу на всебічному зміцненні антиросійського, протиокупаційного фронту та можливих чужоземних інтервенцій, на забезпеченні фронтових потреб і усього необхідного для населення сіл і міст. Підпорядковуючись УДП, Територіальні Управління мали також зконцентруватися й на своєму основному завданні – повносьязному перебранні влади на звільнених теренах й негайного запровадження “програми–змісту державності” в усіх ділянках життя, але перш за все – заходам, що зміцнювали б протиросійський збройно–визвольний фронт. Вони також розпоряджалися б усім громадським майном, окрім того, яке мало б бути розподілене поміж громадянами у приватну власність.

УДП, зі свого боку, мало залучати до державно–творчої співпраці усіх мешканців України, без різниці національності, які визнали б українську владу, долучилися б до боротьби за державність і до державного будівництва згідно до принципів, проголошених Українським Державним Правлінням. Лояльним до антиокупаційної революційно–визвольної боротьби національним меншинам України УДП гарантувало би права рівні з українцями. Натомість до тих жителів України, без різниці національності, які противилися б її державній незалежності, мали б бути

застосовані “суворі революційні закони” [17, с.133–135].

Комуністична партія підлягала забороні, усі її осередки оголошено поза законом, а майно конфісковано. Подальша приналежність до компартії (як п’ятої колони Росії) у той перехідний період каралася б відповідно до чинних революційних законів. Ліквідації, як засоби окупації та народовбивства, підлягали усі елементи радянської влади (КДБ, міліція, дружинники тощо), а на окупантів і зрадників очікував революційний суд. Разом з тим колишня приналежність до компартії чи державного апарату не трактувалася б як злочин, натомість розглядалася б з огляду на індивідуальну діяльність певної особи за часів окупації й не могла би бути причиною її дискримінації у громадянських правах (у разі, якщо ця особа не чинила злочинів проти власної нації та людяності, а у хвилі всенародного зриву стала на бік національної революції). Так само колишні радянські службовці, що не мали б за собою антиукраїнського минулого і виявили б активну лояльність до української державності, змогли би залишитися у новому державно–адміністративному апараті.

Усі політв’язні і покарані за порушення законів окупаційного (радянського) режиму підлягали негайному звільненню й здобули б, як і всі жертви російського терору, всебічну допомогу. Звільненню не підлягали лише кримінальні злочинці та прибічники єдиної Росії.

Радянське окупаційне законодавство, яке б суперечило почуттю правосуддя та правовим традиціям української нації підлягало скасуванню (тимчасово могли залишитися чинними лише ті закони, що не суперечили б правам суверенної нації та правам і свободам людини) [17, с.136–137].

Логіку та доцільність такого кроку провідний правник ОУН Є.Орловський згодом пояснював так: “Особливої уваги на переходовому етапі слід надати суддям з народу, яким допоміжними будуть фахові судді. Це треба розумно уточнити.

Методи покликуння і способи перевірки кандидатів треба заздалегідь опрацювати, щоб часом через запізнення з судами не дійшло до самосудів. Два елементи: сумління і гарантія законності та фаховість треба зсинтезувати. У багатьох випадках муситимемо залишити вимір справедливості, тим більше в переходовий час, народньому відчуттю справедливості, доки не буде створена нормальна правова система.

У часі повстання революційні суди мусять діяти найбільш тактовно, бо всяке “партійне” судівництво може бути фальшиво зрозуміле. Натомість воєнні трибунали – повстанські – тобто суди армії, мають інший аспект і знаходять підтримку і зрозуміння... Ці організаційні заходи мусять бути, зокрема, на низах практично поставлені зразу. Організація судівництва в переходовий час мусить бути теж на низах уточнена, а далі поступово вгору, бо – поки згори почне функціонувати, вже діятиме нанизу” [10, с.62–64].

Один з провідників ОУН й співорганізатор ІV Великого збору Організації З.Карбович писав у ті часи, що запука перемоги української революції лежатиме також і у тому, що “зразу, у хвилину зриву радикальним шляхом безоглядно здійснюватиметься наша

національно-патріотична і соціальна програма”, тобто “українська влада узаконюватиме зразу всі соціальні здобутки української національно-визвольної революції” [6, с.284].

Новий правопорядок видання законів і декретів, до часу поки національна Конституанта України не виробить нові кодекси українського правосуддя, встановлюватиме УДПравління. До поки УДП не видасть нових законів, місцеві українські суди, обрані чи покликані, виконуватимуть судівництво відповідно до існуючих на той час революційних законів. При цьому, за умови активного і позитивного ставлення до революційно-збройної визвольної боротьби України, буде гарантовано свободу слова, преси, культурної творчості, зібрань та асоціацій. УДП покликане буде гарантувати правопорядок, свободу громадян, особисту безпеку і недоторканість майна в рамках законів воєнного стану. Усіляка ж діяльність, що може розкладати націю у її боротьбі за незалежність, буде суворо заборонена і карана згідно з революційними законами [17, с.136–137].

Слід зауважити, що в “перехідних” положеннях не було нічого вказано про збереження/реформу /скасування окремих ознак системи ув’язнення (ГУЛАГу) тощо. Заради справедливості відзначу, що тема ця поміж правниками ОУН підіймалася. Зокрема Є.Орловський наголошував, що відразу треба скасувати усі концтабори: “Ніяких концтаборів не буде в Україні. Так треба ставити справу!” [10, с.65]. Він також волів, аби в Українській Державі було ліквідовано таємну політичну поліцію, а права поліції обмежувалися б законом (проте було застережено, що тут слід випробувати зразки англо-саксонської дійсності й, натомість, уникати німецького зразка).

Щодо релігійного життя, то ОУН запевняла, що українська революційна влада надаватиме всебічну підтримку християнській Церкві і релігійному відродженню, а також іншим релігіям, що не противлятимуться державному становленню України. Російську ж державну Церкву (РПЦ), як інструмент російського імперіалізму, буде розпущено.

Передбачалося запровадження загальної військової повинності, а усе життя нації й окремих громадян буде підпорядковане вимогам воєнного стану: “як консеквенція тотальної війни нації головним завданням у переходовому етапі буде мілітаризація всього життя” [17, с.137]. У цьому стані тотальної повстанської війни кожен патріот України, відповідно вишколений і озброєний, у кожній ситуації і на кожному місці перебування, повинен буде відкривати фронт боротьби проти ворога, нищити систему його владарювання у всіх ланках життя. Кожен патріот буде зобов’язаний у цей перехідний час брати участь у саботажних і розкладових акціях на окупованій ворогом території та в його запіллі, а на звільнених територіях – у протидиверсійних акціях. На звільнюваних і звільнених теренах справу охорони і додержання порядку буде покладено на армію та на військову поліцію спільно з організованими самооборонними формаціями місцевого населення. Усі члени таких збройних формацій, як і всіх державних та інших інституцій, складатимуть присягу на вірність Українській державі. Бійці інших національностей будуть об’єднані в національні

частини, а у випадку потреби та можливостей (за відповідного бажання) їм буде надано допомогу у поверненні на батьківщину для організації боротьби за державну незалежність їхньої Вітчизни. До такої протиросійської боротьби мусять включитися й українці, що перебуватимуть за межами України, а міру доцільності й можливості повинні пробиватися на українські етнографічні території.

Завданням українців у вільному світі буде:

а) докласти всіх зусиль для визнання вільними державами Українського Державного Революційного Правління та Української Повстанчої Армії, що знаходиться у стані війни (відповідно до Гаазької конвенції, пп. 1, 2, 1899/1907 та Женевської конвенції від 1864, 1929 та 1949 рр.);

б) домагатися для них технічно-воєнної підтримки;

в) організувати і включати українських добровольців, зокрема добре вишколених в чужих арміях, до визвольної боротьби в Україні;

г) протиставитися ворожій антиукраїнській пропаганді та акції, спрямованій на збереження російської імперії;

г) організувати якнайбільшу матеріальну допомогу українському народові і всебічно морально його підтримувати та ідейно озброювати;

д) ініціювати й організувати усіма новітніми засобами широкий політично-психологічний фронт проти ворога [17, с.137–139].

В свою чергу Територіальні Управління мають подбати про нормальну роботу народних і середніх шкіл, а також вищих шкіл там, де цього вимагатиме потреба, тобто там, де старші за віком учні середніх і студенти високих шкіл вже не будуть потрібні для воєнної служби. УДП ж має подбати про унормалізування життя міст і сіл, налагодження індустрії, сільського господарства, торгівлі і комунікації, подбати про забезпечення населення, а зокрема армії, харчовими продуктами і предметами першої необхідності. При цьому головна вага у цій роботі, особливо на початковому етапі, покладатиметься не на центральне Правління, а на Територіальні Управління.

З перших же днів визвольної революції мають бути закладені підвалини під новий економічний і соціальний порядок, спертий на господарській ініціативі, вільному ринковому господарстві при гармонійній співпраці і взаємодоповнюванні трьох секторів народного господарства – приватного, громадського і державного, з перевагою приватного. Будуть застосовані зусилля для стабілізації цін і заробітної платні, а також заходи щодо поборювання спроб підірвати господарство України.

Як тільки дозволять обставини, УДП має негайно змінити грошову систему, а державний валютний фонд буде творений на базі існуючих багатств України і праці її громадян.

Територіальні Управління повинні будуть запровадити земельну реформу через суцільну деколективізацію, переведення землі у приватну власність хліборобів, у визначених межах мінімуму і максимуму, враховуючи врожайність землі, характер господарства, величину родини тощо. Існуючі на той час технічні засоби мали би бути спільно

використовувані в переходовому часі для засіву і збору всього врожаю. Кожна родина має бути забезпечена харчовими продуктами відповідно до кількості її членів.

Аби уникнути катастрофи голодом і забезпечити харчами армію, Територіальні Управління мали налагодити оподаткування селян–хліборобів. Відтак уникнення голодової катастрофи буде однією з центральних проблем української революційної влади, а отже й необхідно буде налагодити координацію зусиль сільського і міського населення, зокрема збройних сил, і вжиття превентивних заходів усіма державними і громадськими чинниками.

Національна Конституанта повинна була б впровадити кінцеві корективи до земельної реформи (розмір земельного фонду, фахових дослідних господарств, забезпечення переселенців–хліборобів, родин біженців тощо) та затвердити впроваджуваний революційним порядком процес деколективізації. Усе це мало б бути втілено в життя після вивчення проблеми кваліфікованою державною Комісією, спільно з органами місцевого самоуправління і речниками хліборобів–власників.

В ОУН сподівалися, що деколективізоване сільське господарство й утворені висококваліфіковані господарі–власники, забезпечать не лише сільськогосподарськими продуктами населення, а й створять в майбутньому великі експортні можливості. Реорганізації підлягала б і промисловість. З цією метою Територіальні Управління, спільно з представниками робітництва, мали встановити нове керівництво фабриками і заводами й здійснити реорганізацію системи праці та продукції, з огляду на різновид власності відповідно до проектової доосновної перебудови цієї галузі народного господарства на нових засадах. УДПравління і Територіальні Управління мусіли би подбати і про розбудову торговельної системи на базі приватної, кооперативної чи спілкової власності, яка забезпечувала б збут і розподіл сільськогосподарської та промислової продукції. На них покладалося й налагодження та нормальне функціонування шляхів комунікації і засобів зв'язку [17, с.139–142].

Скасуванню підлягав і радянський державно– і господарсько–адміністративний поділ України на усіх рівнях. Новий адміністративний поділ мало встановити УДП. До території України мали бути включені усі її етнографічні території, які на той час перебували як в межах, так і поза межами УРСР, з огляду інтересів території і цілісності нації [17, с.142–143]. Цим ОУН підтвердила своє ж твердження те, що визнає етнографічний принцип побудови держав і тому відкидала будь–чий претензії на етнографічні українські землі [17, с.133].

Українське Державне Правління, як речник суверенітету нації, мало увійти (в тому числі й за допомоги української еміграції) у дипломатичні взаємини з державами, що визнають незалежність України і повинне буде встановити з ними всебічні вільні взаємини. УДП також буде готове визнати й надати підтримку революційно–державним правлінням народів, які повстануть проти Росії [17, с.143].

Вільні вибори до Національної Конституанти мали би відбутися після вигнання з України усіх окупантів,

закріплення української влади і ліквідації внутрішньої російської та іншої антидержавної диверсії. Обрана Національна Конституанта повинна була виробити Конституцію держави, яка мала би бути передана на всенародне голосування (тобто затверджена всеукраїнським плебісцитом–референдумом). Після цього УДПравління передасть свою владу Правлінню, яке буде створене на основі Конституції Української держави.

Зі свого боку ОУН обіцяла за будь–яких обставин захищати свою державно–політичну концепцію ладу в Українській державі як у перехідний період, так і під час виборів до Національної Конституанти та при всенародному голосуванні [17, с.133].

Концепцію ладу та устрою майбутньої Української Держави було вироблено і схвалено на IV Великому зборі ОУН у 1968 році.

На цьому IV Великому зборі ОУН вкотре заявила, що бореться за відновлення і побудову суверенної, незалежної, соборної Української держави, як найвищої форми буття української нації. Державу буде утворено волею і власними силами української нації шляхом всенародної революції проти російського окупанта і поневолювача. Її державно–політичний, суспільний, релігійний, культурний та економічний лад виростатиме з творчих традицій державності княжого, козацького і новітньої діб. В його основі лежатимуть традиційне українське християнство, формована упродовж століть правосвідомість і мораль нації, почуття справедливості та ієрархічності вартостей, які глибоко закорінені в надрах душі народу та в його традиційних політичних, релігійних, культурних і соціальних інститутах. В центрі уваги державної влади буде людина, як одухотворена істота, а через неї родина і увесь народ, права і свободи якого, як і всебічний розвиток їх творчих сил, будуть гарантовані законами.

У баченні ОУН(р) Українська держава мала б бути:

“а) національною, – тобто державою української нації, і охоплюватиме всю українську етнографічну територію. Національні меншини в Україні будуть користуватися рівними правами, а їхній розвиток буде гарантований законодавством Української держави;

б) правовою, – тобто виконання влади буде нормоване законами і підлягатиме контролю народу. В ній буде виключене безправ'я в будь–якій формі;

в) всенародною, – тобто державою, в якій джерелом влади буде народ і яка забезпечуватиме соціальну справедливість жителям української землі” [17, с.145].

В Українській державі (в її моделі від бандерівської ОУН) також мала бути забезпечена свобода слова, думки, сумління, віровизнання, політичного переконання, зборів, політичних, суспільних і професійних організацій, вибору праці й місця осідку, персональна безпека перед незаконним обшуком, арештом, порушенням мешкання, власності і права дідичності (спадкоємства).

Джерелом влади мав бути народ–суверен, державно–політичний народоправний лад побудований на авторитеті влади, що походить з прямого представництва народу, забезпечуючи його участь в керуванні державою.

Основний Закон (Конституцію), який би схвалила Національна Конституанта України, мав нормувати

державне, політичне, суспільне, соціальне та економічне життя держави й творити основи правопорядку. Передбачався також і класичний триподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову. Місцеві органи влади (сільські, міські, обласні або крайові) будувалися б на основі самоврядування з метою створення передумов для вияву державно-творчої ініціативи громадян. Державна адміністрація формувалася б на основі професійної кваліфікації, а не за принципом політично-партійної приналежності.

Законодавча влада. Найвищим органом законодавчої влади мав стати парламент, який складався би з двох палат. Представники до першої Палати обиралися б безпосереднім, прямим і таємним голосуванням усіх громадян держави. До другої Палати мали входити заслужені державно-політичні і військові діячі, представники Церков, культурних і наукових установ, профспілкових організацій і виробничих верств.

Правник ОУН Є. Орловський вважав, до речі, що до другої Палати парламенту мали б входити посмертно усі колишні прем'єри, головнокомандувачі, голови великих політичних організацій, колишні їх голови, голови міст та парламенту, аби зберегти їхній досвід і континуїтет. "Єдино маса не може завжди рішати, хто є державно-політично необхідний. – апелював він. – Це власне є наслідком фальшивої теорії Руссо. Це мусить бути скореговане" [10, с.74].

Голова держави. Голову держави передбачалося обирати загальним прямим голосуванням. Він мав бути найвищим представником влади в державі з правом відклику до народу у випадках, передбачених Основним Законом, і Головнокомандувачем Збройних Сил, а також призначатиме членів Найвищого Суду [17, с.145].

Додам до цього, що титулування голови держави не було визначено, але, скажімо, один з співавторів цієї концепції державної моделі Є. Орловський вважав, що потрібно було б відновляти козацькі традиції, але у змодернізованій формі [10, с.74] (тожу трактуванні вкотре відчувався вплив націонал-консерватизму).

Виконавча влада. Виконавчу владу мав би здійснювати Голова уряду і Рада міністрів. Голову уряду призначатиме Голова держави. Голова уряду мав формувати Раду міністрів і пропонувати його на затвердження першій Палаті Парламенту. Уряд був би відповідальним перед Парламентом і Головою держави. Рада міністрів творила б та організувала б політична сила, що здобула на виборах більшість, яку вимагатиме Основний Закон і виборче право. Представники політичних сил, які опинилися б у меншості, мали виконувати роль опозиції. Органи самоуправління повинні були творитися шляхом прямих виборів і складали б сільські, міські та обласні (або крайові) ради та їхні виконавчі органи.

Суд і прокуратура. Правосуддя в майбутній Українській державі (за версією ОУН-р) повинно би здійснюватися згідно із духом традиційної української правосвідомості, відповідно до української правосвідомості та Основного Закону. Суд і Прокуратура мали стояти на сторожі правопорядку в державі. Правосуддя здійснювалося б Найвищим Судом, сформованим Головою держави. Суди мали бути незалежним і підлягати виключно законам. Інтерпретація Основного Закону належала би до Найвищого Конституційного

суду. Головного прокурора мав призначати державний уряд.

Держава і Церква. ОУН(р), беручи до уваги особливу роль християнської релігії і Церкви в житті української нації, виступала за забезпечення всіх умов для вільного розвитку Церкви і релігійних організацій. Відтак Організація розглядала Церкву і державу як два незалежні сектори єдиного організму, які повинні якнайтісніше співпрацювати і допомагати одна одній, а отже держава має сприяти патріаршому оформленню українських Церков. Церква розглядалася як правна одиниця в державі й мала би право розпоряджатися як власністю рухомим і нерухомих майном в межах, що регулюватиметься законом. Разом з тим в майбутній Українській державі, попри свободу для християнських віровизнань, мала бути забезпечена повна свобода й для інших віросповідань та культів. Войовниче ж безбожництво, як і діяльність груп, що розкладають Церкву і державу, мали бути забороненими.

Оборона держави. Суверенність Української держави, інтегральність її території та свободу її населення захищатимуть українські Збройні Сили. Уряд держави був зобов'язаний дбати про розбудову добре вишколеної та забезпеченої усіма найновішими військово-технічними засобами армії. Мала бути запроваджена загальна військова повинність для усіх здорових чоловіків, громадян України, а служба у війську вважалася їх почесним обов'язком. Найвищим керівним чинником визначалася Державна оборонна рада, яку очолював би Голова держави як Головнокомандувач Збройних Сил. В державі передбачалася легалізація парамілітарних і комбатанських організацій, які плекали би українські військові традиції озброєного народу. Україна відмовлялася б від позаблокового статусу, а натомість (з огляду на політику забезпечення інтегральності держави, зокрема щодо Росії) повинна була б ініціювати політично-військові союзи з державами, інтереси і безпека яких будуть сходитися з інтересами й безпекою України [17, с.145–150].

Варто додати, що в ОУН(р) досить серйозно поставилися до перейняття досвіду ідеологічно-політичної роботи в Червоній армії для зміцнення духу в майбутній Українській Національній Армії. Так, скажімо, пропонувалося, аби в побудову нової армії лягли ідеологічно-моральні принципи підпільної ОУН(р), перероблені лише на військовий лад. Зокрема сотник І.К.Г. пропонував, щоби ідеологічно-моральні основи майбутньої української армії мали наступний зміст: 1) ставлення національної та своєї персональної чести й воляцько-лицарських чеснот понад власне життя, – це закон законів українського вояка-революціонера; 2) гаряча любов до рідної землі та свого народу й досмертна вірність і жертвний обов'язок українського вояка; 3) не сліпа "аполітичність", а об'єктивна і глибока політична грамотність та чесність, – це політична мораль українського вояка; 4) не рабський послух старшині, а культурне, свідоме й високопатріотичне почуття лицарської чести та службового обов'язку супроти Батьківщини й Товариства, – це моральна дисципліна українського вояка; 5) досмертне зберігання кожної таємниці, товариська любов та дружнє співвідношення з

одночасною службовою субординацією, – це фізична дисципліна українського вояка; б) дійсна, а не фіктивна, свобода Батьківщини, як суверенної, абсолютно ні від кого незалежної держави, – це політичний ідеал українського вояка; 7) гідний великої і славної нації лад у державі, де всі громадяни мають рівні права й обов'язки, – це політична програма українського вояка; 8) справедливе унормування соціальних відносин у державі, яке не давало б підстав для класової ворожнечі, – це соціальні постулати українського вояка; 9) свідомість того, що український націоналістичний світогляд і програма в'яжуться з народом однокровною спільністю, – це політичне кредо українського вояка; 10) мобілізація всіх сил народу, головним чином проти зовнішніх ворогів України, державними методами, – це ділова тактика українського вояка; 11) служба національній революції, звільнення своєї рідної нації від чужого панування та відбудова власної держави не поодином, а в організованих рядах свого революційно-лицарського товариства, – це велика честь і гордість українського вояка; 12) бути виконавцем усіх своїх обов'язків і гідно стояти на висоті кожного, хоч би найтяжчого, завдання, не зважаючи на час, місце, ситуація та обставини, – це найрадісніше патріотичне почуття українського вояка [14, с.261–263].

Внутрішня охорона держави. Охорону ладу і порядку, зокрема й проти чужинних диверсій, мали би здійснювати органи внутрішньої охорони держави на всіх ступенях – органи поліції, міліції прикордонної сторожі тощо, які діятимуть на підставі Основного Закону та інших загальнозобов'язуючих законів [17, с.145–150].

Культура і духовне життя. Основи культурної політики (її рутинними ідеями) в ОУНівській моделі Української держави мали стати ідеї Бога, Батьківщини, правди, справедливості, слави, волі, лицарства і влади української нації на українській землі. “Вони впливають із глибин духовості української нації, – зазначав ІV Великий збір, – становлять саму суть українства, нав'язують до героїчних традицій боротьби нашого історичного минулого, ставлячи в осередку визвольний націоналізм, героїчний гуманізм Шевченка, післанництво вічного міста України – Києва, його воюючого християнства у довголітній боротьбі проти Москви – осередку тиранії, загарбництва і воюючого безбожництва” [17, с.150].

ОУН була переконана, що в центрі культурного порядкування держави повинен стояти правдивий зміст гуманітарних наук. Тож, як зазначалося у проєкті державної моделі майбутньої незалежної України, поглиблення і розбудова справжньої української культури, зберігання і відбудова історичних, національних і релігійних пам'яток в умовах вільної творчості – будуть предметом піклування державної влади. Зокрема в таких ділянках як: мова, література, мистецтво, архітектура, музика, релігія, етика, право, наука (державознавство, філософія, педагогіка, народна творчість). Особливу увагу в державній політиці планувалося звернути на піднесення культурно-етичного рівня, в тому числі народних театрів, кінотеатрів, телебачення, радіомовлення, самодіяльних гуртків та інших видів мистецької творчості.

Для всебічного розвитку культури і збагачення духовного і етично-морального життя всіх громадян, українська держава матиме за завдання забезпечити в Україні:

- а) свободу слова й преси, віри і переконань;
- б) свободу релігії та тих культів, які не суперечать суспільній моралі;
- в) свободу творчості і розвитку в ділянках науковій, мистецькій, літературній тощо.

В Українській державі повинно було бути уможливлено зміцнення культурних взаємин з іншими народами шляхом взаємообміну культурними цінностями і культурної співпраці. Національні меншини в Україні матимуть забезпечене право плекати власну національну культуру у всіх її видах. Держава також мала допомагати матеріальному забезпеченню культурних, наукових і мистецьких працівників та дбати про підготовку відповідних нових кадрів.

Окрему увагу передбачалося приділяти народній освіті і вихованню молоді. Перш за все, в Українській державі мала бути національна школа. Національна школа не лише за мовою викладання, а й за змістом. У розбудові українського шкільництва мав бути застосований принцип єдності шкільної системи, при якій учні без перешкод змогли б переходити усі ступені навчання, починаючи найнижчим і кінчаючи найвищим.

Система освіти мала б охоплювати: дошкільне виховання до 6 років; обов'язкові народні школи; обов'язкові середні школи різних типів (класичні гімназії, реальні школи, технічні, комерційні і сільськогосподарські школи); високі школи різних типів (університети, політехніки, педагогічні академії, вищі військові школи, духовні академії, академії мистецтв, консерваторії та науково-дослідні інститути); позашкільну освіту; молодечі організації і школи для недорозвинених учнів. В українській освітній системі релігія також мала бути включена до шкільного навчального плану як обов'язкова дисципліна, а її викладання планувалося зорганізувати так, щоб були враховані і задоволені релігійні потреби учнів усіх віросповідань. Освіта мала б бути безкоштовною у дошкільних закладах (передшкіллі), а також в народних і середніх школах різних типів. Держава також зобов'язувалася дбати про забезпечення безкоштовного навчання і досліджень для здібної молоді у вищих школах. Крім того, в Україні були б допущені приватні школи, освітні установи та школи для дітей і молоді інших національностей, які мали перебувати під контролем міністерства освіти.

Для розвитку теоретичної педагогіки і піднесення рівня освіти в Україні передбачалося створення академії педагогічних наук у Києві з філіями у великих містах держави. Також планувалося створення науково-дослідних педагогічних інститутів для вивчення та поліпшення педагогічних процесів, а також педагогічні станції та лабораторії і зразкові школи. Освітою в Україні в усіх її формах мало керувати міністерство освіти, яке б при цьому враховувало б особливості і потреби країв, тобто місцевого населення, приватного шкільництва та громадських чинників. До завдань міністерства освіти також належало б видання різного роду праць з педагогіки, шкільних підручників і літератури для молоді різного віку, організування та

утримання бібліотек і музеїв, необхідних для виховних закладів [17, с.150–153].

Народне господарство, основи соціальної політики. У своєму проєкті майбутньої моделі Української держави ОУН(р) зазначало, що, перш за все, великі й різноманітні багатства України дають їй всі підстави бути окремою національно-економічною одиницею, вийти з системи задоволення інтересів російського імперіалізму, бути основою сили, зростання й могутності української нації в Українській Самостійній Соборній Державі й стати важливим фактором у міжнародних економічних зносинах. Ця господарська система мала би виростати з духовності і соціальності та господарських притаманностей українського народу, враховувати психологічні властивості українців та їхні соціальні традиції, а також і переймати досвід передових у господарському розвитку народів світу. Комуністична ж і капіталістична системи, як протинародні, за переконанням ОУН(р), мали би бути повністю відкинені в майбутній Українській державі.

Утім, в основі організації народного господарства Української держави мала стати умасована приватна власність на засоби продукції та найширша господарська ініціатива в виробництві продукції та її розподіл на засаді економічної та соціальної справедливості. В основі ж господарської політики уряду стоятиме засада, що здоровий всебічний розвиток української нації вимагає усунення виключної монополії держави в економічному житті. Державні чинники мали лише створювати передумови для розвитку особистої ініціативи і підприємництва. Основним регулятором у господарському житті мали бути ринкові відносини, а не єдиний централізований план і єдине центральне управління народним господарством. За державою планувалося забезпечити власність лише на такі засоби виробництва і складники народного господарства, які мали загально-національне значення і удержавлення яких виправдалось відповідним досвідом [17, с.153–155].

Дещо пізніше голова ОУН(р) Я.Стецько зауважував, що його Організація відкидає ліберал-капіталізм у господарстві, позаяк вважає його за культ безвідповідальності й необмеженої вільної гри, що є, за його словами, історичним пережитком... “Забезпечення за державою власності на необхідні засоби виробництва, чого вимагатиме загальнонаціональне добро і що диктуватиме раціональність самого життя... Розбудова кооперативних та інших добровільних спільних форм організації означеного роду продукції та збуту; органічна плановість у межах респектування основних індивідуальних стимулів творчості та загальнонаціонального добра. В цілому господарстві визнається домінуючу роль принципу різного роду приватної власності, респектування принципу праці, як шляху до її (власності) набуття, права ділчності, але елімінується будь-які форми визиску; елімінація визиску і елементи власної праці мають бути в основі кожної іншої, а не тільки приватної власності”, – резюмував Я.Стецько [16, с.43–44].

Основні засади економічної системи. Економічна політика в Українській державі мала розвиватися на таких засадах: 1) приватно-індивідуальна, кооперативна, громадська і державна власність на засоби виробництва;

2) приватна ініціатива і право на зиск, проте без визиску людини державою чи людини людиною; 3) регулювання капіталовкладень у найважливіші сектори народного господарства і недопускання надмірної акумуляції капіталів і засобів продукції в одних руках та творення трестів і картелів; 4) гармонійна співпраця всіх продуктивних верств, як заперечення принципу класової боротьби; 5) суцільна деколективізація сільського господарства і встановлення приватної власності на землю; 6) співвласництво робітництва і технічного персоналу на означені, до того удержавнені, засоби виробництва та творення нових підприємств на засаді спеціальних акцій (паїв); 7) відокремлення професійних спілок від держави і забезпечення за робітництвом права на страйк у рамках, передбачених законом; 8) інтенсивні торговельні взаємини з закордоном; 9) державний контроль над банковою і кредитовою системами; 10) податкова політика, окрім бюджетної функції, матиме за завдання регулювати розподіл національного прибутку й, тим самим, елімінувати визиск; 11) питання іноземних інвестицій вирішуватиме центральний уряд [17, с.155–156].

Сільське господарство. ОУН(р) сподівалася, що в майбутній Українській державі селянство творитиме не лише поважний виробничо-продукційний фактор, а й буде великим “резервуаром людських сил, серед яких зберігаються українські національні традиції і своєрідний соціальний стиль, протиставний і московському колективізму, і накиненому в минулому поміщицтву, як також деградації селянина до ролі лише процудента хліба” [17, с.156]. Водночас вирішальним критерієм при аграрних змінах в Україні, окрім інтересу нації, мало бути добро родини, а в майбутній перспективі – добро родини-роду, тобто цілих поколінь. В майбутній Українській державі земля мала належати народові, як її єдиному господареві, а відтак обіцялося, що вона буде передана селянам безкоштовно у приватну власність в розмірові середнього типу господарств, для яких мало бути встановлено дозволена законом верхню і нижню межу. Спекуляція землею передбачалося заборонити, проте що розумілося під терміном “спекуляція землею” не витлумачувалося. Натомість зазначалося, що селянські двори зможуть об’єднуватися у сільськогосподарські кооперативи або ж організуватися у виробничі об’єднання. Держава ж мала забезпечувати всебічну технічну та фінансову допомогу сільському господарству. З цією метою планувалося створити сільськогосподарський банк, а для постійного вдосконалення сільського господарства мали бути створені державні дослідні станції, насінні та тваринно-розплідникові господарства. В розпорядженні державі також залишатиметься земельний фонд, необхідний для публічних, наукових і військових цілей [17, с.156–157].

Промисловість, підземні багатства (копалини), ліси, води і транспорт. У постановою IV Великого збору ОУН зазначалося, що промисловість України, на базі її природних багатств, визначатиме чільне місце держави в міжнародній співпраці та надаватиме їй великого оборонного значення. Початкова стадія реорганізації промисловості мала відбуватися в спектрі доцільного розміщення промислових осередків, її всебічної розбудови, гармонізації між її окремими галузями та

перебудови шляхів сполучення (згідно з національними інтересами Української держави). Надра (підземні багатства) України мали стати національно–державною власністю, а ліси і води – державною, громадською або, у визначених межах, приватною. До державної, державно–громадської та громадської власності належали би важка промисловість, енергетика і транспорт загальнонаціонального значення, а саме залізничний, водний та повітряний. Легка промисловість, виробництво товарів широкого вжитку, ремесло, окремо визначені роди транспорту та енергетики, як і сектор особистих послуг, мусили би опиратися на приватну власність: індивідуальну, спілкову і кооперативну, які мали стимулюватися державою [17, с.157–158].

Торгівля і фінанси. Торгівля в майбутній Українській державі мала розвиватися у напрямкові найповнішого задоволення потреб усіх прошарків населення і бути додатковим фактором у гармонізації окремих галузей народного господарства, а зовнішня торгівля – забезпечувати збут товарних надлишків українського виробництва, імпорт необхідної чужоземної продукції тощо. Торговельні підприємства належали б до приватної, кооперативної та спілкової форм власності. Торгівлю із закордоном мала стимулювати, регулювати і контролювати держава.

Державний банк України, як емісійний банк, мав би за завдання регулювати й контролювати усю банківську систему. В державі було б допущено розбудову загальних і спеціальних банків приватного, спілкового та громадського характеру. Було би запроваджено повноцінну валюту, як основу здорової фінансової системи. Державний бюджет фінансував би державні витрати через одержання прибутків з державного майна, підприємств, посередніх і безпосередніх (прямих і непрямих) податків. Податкова система – прогресивного характеру. Окрім прогресивного податку, мало бути встановлено й систему податкових пільг для економічно слабших підприємств і для тих підприємств, що робили би капіталовкладення у засоби виробництва чи у розвиток установ соціальної опіки. Передбачалося також, що в початковій стадії активізації народного господарства у відновленій Українській державі сприятиме повне зосередження державних фінансових засобів на інвестиціях у ключові його галузі, розбудові яких через приватну ініціативу сприятиме держава. Іноземні капіталовкладення в Україні та вітчизняні інвестиції за кордоном мали бути контрольовані й регульовані державою [17, с.158–160].

Основи соціальної політики. Завданням гарантованої законодавством соціальної політики в Українській державі мало стати: 1) створення умов, за яких були б максимально забезпечені усі духовні і матеріальні потреби громадян України; 2) встановлення такої мінімальної заробітної платні, яка достатньо забезпечувала б життєві і культурні потреби працюючого та його родини; 3) створення умов, за яких громадяни могли б у повній мірі користуватися політичною свободою й можливостями прояву економічної ініціативи (за умови, що межами свободи кожного громадянина є межі свободи інших громадян і всього суспільства та соціальна справедливість); 4) забезпечення фізичного і морального здоров'я нації

через запровадження системи охорони народного здоров'я з урахуванням усіх досягнень медичної науки, зокрема охорони працюючих від професійних недуг; 5) забезпечення роботою всіх працездатних громадян з правом вільного вибору та зміни професії й зміни місця праці, а також встановлення горішньої межі кількості робочих годин; 6) забезпечення рівноправності жінок із чоловіками, вільного доступу жінки до усіх шкіл і професій, рівної з чоловіком оплати за однакову працю; 7) заборона найманої праці малолітніх і жінок у важкій промисловості та на виробництві, шкідливому для здоров'я; 8) забезпечення працюючим оплачуваних відпусток, облаштування домів відпочинку, санаторіїв тощо; 9) запровадження системи соціального забезпечення на час хвороби, непрацездатності, старості; встановлення системи пенсій для працюючих у розмірі, який забезпечував би нормальний життєвий рівень пенсіонерів та їхніх родин; забезпечення на випадок безробіття, а також організація суспільної опіки для окремих випадків [17, с.160–161].

Відшкодування для осіб, що втратили здоров'я і майно під час ворожої окупації та боротьби за державність повністю мала узяти на себе держава, як і надати “відповідне матеріальне забезпечення учасникам вільно–революційної боротьби та їх родинам, політичним в'язням та їх родинам, депортованим поза межі України, усім, переслідуваним ворогом, жертвам терору окупанта” [17, с.161]. Українська держава зажадала би від окупанта окупаційних і воєнних відшкодувань за народобивство, культурну екстермінацію, економічний визиск і грабїж, а український уряд, у цих рамках, мав би включити й вимогу надати відшкодування також для усіх потерпілих.

Жінка і родина. ОУН(р) усвідомлювала особливу відповідальну роль жінки в житті нації, а надто те, що жінка – це передусім мати, вихователька молодого покоління і основа родини. Саме тому у майбутній Українській державі становище жінки в суспільстві та її праця мали б бути забезпечені окремим законом. Цей окремий закон, виходячи з позицій, що родина, як основна клітина суспільства, має для нації особливе значення, бо в ній виростає і виховується молоде покоління, охоронятиме шлюб, родину, материнство і дітей. Згідно з ним, мали бути створені умови, аби жінка–мати могла присвятити необхідний час вихованню дітей, а не шукати додаткового заробітку, а родина отримувала б відповідну допомогу (розробляючи цей напрямок державної моделі було використано й кореговано в означених формулюваннях концепцію Салазара [10, с.75]).

Охорона народного здоров'я. В основу системи охорони здоров'я мала бути покладена засада всебічного зміцнення фізичних та духовних сил українського народу в цілому та кожної окремої людини–громадянина зокрема без огляду на її маєтковий стан. З цією метою передбачалося об'єднати зусилля у гармонійному поєднанні державної, громадської та приватної ініціативи, тобто допускалися усі форми власності лікарняними установами або ж їхнє взаємодоповнення.

Загалом, як зазначалося у проекті державної моделі України, виробленого IV Великим збором ОУН,

система охорони здоров'я мала охоплювати заходи, спрямовані на: а) загальне оздоровлення населення, зміцнення та покращення його здоров'я; б) зміцнення фізичного та духовного здоров'я нації; в) попередження захворювань, зменшення захворювань, зниження рівня смертності, збільшення народження, продовження життя, підвищення працездатності населення; г) організацію медично-санітарних та профілактичних установ; ґ) організацію оздоровчих і лікувальних пунктів; д) якнайкраще забезпечення української армії усіма видами медичної обслуги.

Ці та інші заходи (як то: вироблення законодавства в галузі охорони здоров'я, заходи санітарно-гігієнічного та профілактично-лікувального характеру, загальне планування їхньої мережі, контроль медичної допомоги тощо) повинні були в основному перебувати у руках державної влади і забезпечуватися державним бюджетом. З метою уникнення бюрократизації медичної допомоги, амбулаторна (тобто позалікарняна) допомога мусила спиратися на мережу приватно-практикуючих лікарів. Медичні заклади, як і фармацевтичну промисловість та мережу аптек, могли б провадити як державні, так і громадські чи кооперативні інституції й приватні особи. Контроль усіх цих установ і підприємств здійснювали би державні органи охорони здоров'я [17, с.161–163].

“IV В[еликий] З[бір] ОУН, – як цілком слушно зауважував згодом у 1975 р. один з його учасників З.Карбович, – зробив виправдану спробу сформулювати ідейно-світоглядіві, політично-програмові, політично-стратегічні й міжнародно-політичні позиції, адекватні – як виявило останнє п'ятиріччя – становищу в Україні, що бореться, в імперії й у міжнародно-політичній дійсності... IV В[еликий] З[бір] не тільки дав глибинне обґрунтування генеральному напрямкові революційних процесів, але й став в означених відношеннях проекцією систематичної унапрямованої дії на майбутнє” [5, с.54–55]. Значення IV Великого збору полягає і в тому, що він вніс деякі корективи та доповнення до ідеологічно-політичних засад III-го Великого збору, що відбувся в Україні в умовах двофронтової війни (1943 р.). Тоді, як зауважував один з учасників Збору, “деколи політично-тактичні прийоми були висувані в цілісній системі (світогляд – ідеологія – політика – стратегія й тактика) на передові місця, тобто навіть часом перед ідеологією й політикою та стратегією, з чого виникала, наприклад, потреба зробити уточнення й доповнення на Конференції Проводу ОУН на українських землях в червні 1946 р., згодом в 1950 р. в політичних, державно-устроєвих і соціальних питаннях” [15, с.3–4].

Такою було бачення державної моделі ОУН(р). Як видно з інших матеріалів цього Великого збору, що природно частково доповнюють ОУНівський проект “Українська Держава і її організація” ця самостійна соборна держава мусила б бути унітарною з обмеженою демократією для т.зв. антидержавницьких кіл громадянства (таку тезу провідники Організації висували не лише як ціль, а й як аксіому, закликаючи запобігати “можливому відродженню шкідливої орієнтації української прилюдної опінії на т.зв. “ліберальні рухи” в Росії” та “поборювати ворожі для УССД ідеї, що їх вороги України підсувають нам як

підмінку, пропагуючи ідеї “демократії”, “федерації” і т.д.” [17, с.166, 165]. Відкидала ОУН(р) й ліберально-демократичну риторичку й “ті течії, що під покришкою фраз про “демократію” чи “лібералізм” морально послаблюють націоналістичний рух на чужині та розкладають громадянство” [17, с.167]. Пропонувалося також повертатися до традицій в їх оновленому викладі, зокрема до 1918-го року, до козацьких і княжих часів тощо. Один з розробників державної моделі й теоретик-правник ОУН(р) Є.Орловський зауважував з цього приводу, що, не відкидаючи досвід інших держав і народів, “треба шукати первнів для нашого державно-політичного устрою. Простудіювати це, простудіювати козацький устрій, Липинського, Липу, очевидно, Донцова, – і на цьому спиратися” [10, с.77].

Слід також додати й деякі аспекти до трактування ОУН(р) державної соборності України, зокрема до принципу боротьби за відновлення незалежної суверенної держави на цілій українській етнографічній території й тривалому збереженні та закріпленні її за українською нацією. В цьому контексті, попри спрямування усіх сил проти Росії, українці муситимуть розв'язати спірні проблеми із своїми безпосередніми сусідами, зокрема й з поляками. Так, наприклад, Організація констатувала розгортання політики національної й релігійної дискримінації, морального терору, денационалізації українців у Польщі та загрозу “знищення їх біологічної субстанції, зокрема на Закерзонні” [17, с.215]. Тож було сформульовано завдання домогтися повернення примусово переселених на польські території українців на свої прадідні землі, які є нероздільною частиною української національної території, тимчасово окупованої Польщею, а також домогтися від Ватикану створення у Польщі українського Екзархату, як запобіжної міри проти латинізації українців, уможливлення українських богословських навчань й досліджень та нівелювання антиукраїнської пропаганди у костьолах. ОУН(р) твердо заявила, що постійне поновлення польськими політичними середовищами претензій до етнічних українських земель не створить сприятливої атмосфери для співпраці ані на сучасному етапі, ані в майбутньому. Подібних заходів і пильної уваги передбачалося застосовувати й на правне становище, національне, культурне і релігійне життя українців у Чехо-Словаччині, Румунії, Югославії, на Зеленому Кліні (в Східній Азії) та відповідним способом сприяти його розвитку й вирішенню [17, с.216].

Перш за все беззастережно відкидалися будь-чії претензії на українські етнографічні землі й, відтак, “передумовою співпраці і приязні України з її сусідами є визнання обома сторонами принципу державної незалежності і етнографічного принципу як основи для територіального розмежування” [17, с.181]. Отже, ОУН(р) бачила Українську Самостійну Соборну Державу як єдиний державний організм усіх українських етнічних земель, що на той час входили до складу не лише УРСР, а й до складу інших республік СРСР (переважно Росії – південні частини Курщини, Белгородщини, Вороніжчини, Кубань) та сусідніх держав (переважно Польщі – Лемківщина, Підляшшя, Холмщина, Посяння) тощо (тобто від Сяну до Дону й від Тиси по Кубань).

Щодо міжнародних відносин та зовнішньої політики, ОУН(р) залишалася на позиції, що не лише російсько–радянська імперія має розпастися, а й мусять прийти до занепаду й західні європейські імперії. Проте перебудова їхніх нещодавніх колоній на незалежні суверенні національні держави повинна здійснюватися не за колишнім колоніально–адміністративним принципом, але згідно з національно–етнічних підстав. ОУН(р) також виступала проти двополярності світового укладу, передбачаючи його безперспективність, позаяк число держав, які володіють атомною зброєю дедалі збільшуватиметься. Відтак, кожного часу на розвиток міжнародних подій, зокрема на рівновагу сил у світі, “великий вплив мають і матимуть нові технічні та наукові досягнення, зокрема практичне застосування нуклеарної енергії для мирних і воєнних цілей” [17, с.170].

Тож у цьому висновку ОУН(р) цілком прозоро проглядається перспектива до оволодіння атомними технологіями та атомною зброєю й майбутньою Українською державою. І саме незалежна Україна буде відігравати провідну роль у світовому процесі розгортання національно–визвольних рухів та має стати вагомим світовим гравцем у часи, коли розвиток міжнародних відносин “сприятиме у ще більшій мірі поліцентралізації і фрагментаризації політичних, воєнних і господарських блоків, що уможливить творення нових силових центрів” [17, с.172].

Чи покладалася ОУН(р) на визволення України з–під комуно–більшовицької окупації внаслідок ядерної війни? Відповідь однозначна – ні. Усвідомлюючи ядерну загрозу, Організація не воліла такого вирішення проблеми державності, позаяк розуміла катастрофічність такого розв’язання питання, адже у цьому разі Україна ставала би ціллю удару у відповідь і, як наслідок, могла би перетворитися на ядерне попелище [2, с.202–204]. І про виразно було сказано вище у постановках IV Великого збору ОУН. Згодом Я.Стецько додавав з цього приводу наступне: “Причина моральної й ідейної кризи, що постала у відхристиянізованому світі з приводу страху перед термоядерною зброєю, ідеологічно й мілітарно–політично на ділі не існує в Україні тому, що розвал московсько–большевицької імперії здійсниться шляхом національно–визвольних революцій, проти яких окупанти не спроможні застосувати термоядерної зброї. З другого ж боку, “термоядерний паг” великих потуг також виключає термоядерну зброю, як засіб практичного застосування, подібно, як у минулому великі потуги зрезигнували з хемічної і бактеріологічної війни” [16, с.31–32].

Так само в ОУН(р) не вважали, що українську державність можливо буде досягнути виключно за допомогою зовнішніх сил чи внаслідок війни західного світу із комуністичних блоком на чолі з СРСР. Так, наприклад, О.Мартович (як і, власне, С.Бандера, Я.Стецько та інші), вважав, що “стороння інтервенція не впливає корисно на розвиток революційної ситуації, навпаки – вона шкодить йому” і що “навіть “палацевий” чи “революційний” переворот у Кремлі, здійснений, напр., для “демократизації” імперії, не означатиме ще завершення української визвольної революції та досягнення революційної мети українського народу.

Еволюційний шлях чи стороння інтервенція можуть принести ідентичні наслідки” [9, с.157, 163]. Він був переконаний, що “ні еволюційним шляхом, ні з допомогою сторонньої інтервенції визволення України не можна досягнути” і що “обидва ці шляхи (еволюція і інтервенція) можуть мати для української справи катастрофічні наслідки”, тож здобути Українську державу Організація мала намір через національну і соціальну революцію й національно–визвольну боротьбу українського народу [9, с.161].

Загалом ОУН (р) у своїх державотворчих устремліннях виступала:

- за національну державу, проти колоніального поневолення;

- за повну свободу національної політичної і культурної думки та дії, за вільну творчість, за власний національно–культурний зміст, за світлі національні традиції, за соціальну справедливість і матеріальний добробут;

- проти російського шовінізму та імперіалізму, проти західного неоімперіалізму, неокolonіалізму, лібералізму, проти глобалізації, інтернаціоналізму, комунізму, духових, політичних, соціальних і культурних обмежень;

- за українську правовість, базовану на пошануванні прав людини і ролі держави, за традиціоналізм і єдину соборну Українську Церкву;

- за індивідуальну, кооперативну та громадсько–державну власність на засоби виробництва і торгівлю, проти колективізму в сільському господарстві і державного капіталізму;

- за Україну як унітарну національну соборну державу, парламентську республіку з багатопартійною виборчою системою й обмеженою демократією (заборона антиукраїнських, антидержавницьких організацій та комуністичної партії та її ідеології, заборона так званого націонал–комунізму, заборона РПЦ) тощо. “Український націоналізм гарантує повністю проведення вільних і безпосередніх виборів, – як згодом писав голова ОУН(р) Я.Стецько, – повну свободу для творення політичних організацій (неворожих у принципі українській незалежній державі), профспілок і всяких інших установ та свободне виявлення поглядів кожної людини... Саме ті елементи кладемо в основу побудови нашого державного і соціально–політичного ладу” [16, с.42].

На IV Великому зборі ОУН у 1968 р. програмні настанови 1943р. (разом з поправками від 1950 р.), з яких фактично почався відхід бандерівської ОУН від тоталітарної концепції попередніх років і дрейфу до “народовладної теорії”, було піддано остаточній та кардинальній зміні. Здавалося, що ОУН(р) прагне зближенню до донцовського “інтегрального” чи “чинного” націоналізму. На думку Дж.Армстронга, в українському різновиді “інтегрального націоналізму” можна також знайти “міцні елементи ліберальних, демократичних а також і християнських принципів, навіть якщо учасники руху на словах заперечували їх. У практичній діяльності навіть найрадикальніших груп ніколи не бракувало пошани щодо формальної освіти, установленого авторитету, права на індивідуальний та громадський вибір” [20, с.14]. Проте, як стверджував М.Сосновський, “програмова частина ідеології

“чинного націоналізму”, зокрема методи і форми соціальної і політичної організації нації не знайшла практичного застосування. Таким чином, розрив українського націоналістичного руху, репрезентованого всіма фракціями ОУН, з ідеологією “чинного націоналізму”, що стався у роки другої світової війни, треба вважати за остаточний без уваги на менші чи більші перехідні хитання та наявні тенденції серед деяких людей повернутися до цієї ідеології” [13, с.381]. Тож цілком можна погодитися з думкою, що цей висновок, безумовно, заслуговує на увагу як спроба найбільш розважливої частини бандерівської ОУН відмежуватися від Д.Донцова, постать якого в ідеологічному сенсі на початок 1970-х років явно виглядала дещо антикварною [7, с.11–12].

Модель майбутньої Української держави, розроблена ідеологами й провідниками ОУН(р) й прийнята на її IV Великому зборі 1968 р., стала базовою для державницького бачення та ідеологічних засад Організації на довгих майже чверть століття аж до часів початку розвалу СРСР та відновлення Україною своєї незалежності. Усі подальші теоретико-ідеологічні постанови та засади ОУН(р) чи її провідництва були безпосередньо базовані на відповідних Постановах IV Великого збору, як і, зокрема, робота й рішення V-го (осінь 1974 р.) [11, с.VI–VII, 149] та VI-го (осінь 1981 р.) [8, с.15] Великих зборів ОУН.

Її зміст свідчить про тривалий шлях трансформації та модернізації державницької ідеології та бачення майбутньої самостійної України бандерівською ОУН, що розпочалася з часів III Великого збору у 1943 р. Як видно з моделі майбутньої Української держави, виробленої IV Великим збором у 1968 р. і яка залишалася практично незмінною у програмових засадах ОУН(р) у подальші понад двадцять років, у 60–80-х рр. XX ст. на її соціально-економічну теорію держави істотно вплинули досвід соціальних реформ К.Етлі в Великій Британії та тривалої політики подальших урядів британських лейбористів (“лейбористський соціалізм”) та наслідки соціал-демократичних реформ у Швеції (“шведський соціалізм”). В світоглядному та політичному ж контексті ідеологія націоналізму ОУН(р) зазнала націонал-консервативних впливів, а її державницька теорія – ознак західних демократій.

Цілком очевидно, що ця державна модель була сконструйована тоді у своїй фундаментальній (основоположній) формі, а натомість термінологія, певні деталі та окремі нюанси мали би ще обговорюватися й очікували своєї конкретизації (вочевидь з огляду на практичні уроки й фактичну дійсність під час та в процесі безпосереднього втілення її в життя вже безпосередньо в Україні). Головним, на той час, було висловити громадянству загальне бачення бандерівської ОУН(р) держави та її соціально-політичного ладу, викинути з неї лібералістичний та соціалістично-комуністичний “баласт” і представити власну модель Української Самостійної Соборної Держави.

Список використаних джерел

1. Берест І. В. Зударі двох протиставлених світів / І.Берест // Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Другий том. Доповіді й статті. – Б.м.: Видання

Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1972.

2. Блакитний К. Україна і світ (Проблеми визволення на тлі міжнародної політики) / К.Блакитний // Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Другий том. Доповіді й статті. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1972.

3. Гай-Нижник П. “Перед нами знову і знову постає реальна і жива картина майбутньої держави України” (яку державну модель прагла створити ОУН(б) у другій половині 1940-х – 1950-ті рр.) / П.Гай-Нижник // Гілея. – 2015. – Вип.95 (№4).

4. Дніпровий О. Революційні процеси в Україні / О.Дніпровий // Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Другий том. Доповіді й статті. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1972.

5. Карбович З. Де місце нашого постою / З.Карбович // П'ятий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Матеріали й постанови. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1975.

6. Карбович З. Проблеми стратегії національно-визвольної революції / З.Карбович // Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Другий том. Доповіді й статті. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1972.

7. Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації Українських Націоналістів (ОУН) / Г.Касьянов. – К., 2003.

8. Маніфест Організації Українських Націоналістів. – Лондон, 1981.

9. Мартович О. Думки про визволення / О.Мартович // Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Другий том. Доповіді й статті. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1972.

10. Орловський Є. Листи до однодумців про українське правосуддя / Є.Орловський // Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Другий том. Доповіді й статті. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1972.

11. П'ятий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Матеріали й постанови. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1975.

12. Слово Ярослава Стецька на відкритті IV Великого Збору ОУН / Я.Стецько // Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Перший том. Постанови. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1969.

13. Сосновський М. Дмитро Донцов: політичний портрет / М.Сосновський. – Нью-Йорк; – Торонто, 1974.

14. Сотн. І.К.Г. До питання української воєнної доктрини (Порядком обговорення) / І.К.Г. // Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Другий том. Доповіді й статті. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1972.

15. Петрович С. Вступ / С.Петрович // Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Другий том. Доповіді й статті. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1972.

16. Стецько Я. За що і проти чого боремося? (Дейно-програмні позиції нової України) / Я.Стецько // Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Другий том. Доповіді й статті. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1972.

17. Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Перший том. Постанови. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1969.

18. Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Другий том. Доповіді й статті. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1972.

19. Шоста Конференція Організації Українських Націоналістів (ОУН). – Б.м., 1964.

20. Armstrong John A. Ukrainian Nationalism / J.A.Armstrong. – Englewood, Colorado, 1990.

References

1. Berest I. V. Zudari dvokh protystavnykh svitiv / I.Berest // Chetvetyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainskykh Natsionalistiv (OUN). – Drugyi tom. Dopovidi i statti. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainskykh Natsionalistiv (OUN), 1972.

2. Blakytyni K. Ukraina i svit (Problemy vyzvolennya na tli mizhnarodnoi polityky) / K.Blakytyni // Chetvetyi Velykyi Zbir

Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – Drugyi tom. Dopovidi i statti. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1972.

3. Hai–Nyzhnyk P. “Pered namy zнову i zнову postae realna i zhyva kartyna maybutnoi derzhavy Ukrainy” (yaku derzhavnu model pragra stvority OUN(b) u drugiy polovyni 1940–h – 1950–tirr.) / P.Hai–Nyzhnyk // Gileya. – 2015. – Vyp.95 (№4).

4. Dnirovyy O. Revolutsiyni protsesy v Ukraini / O.Dnirovyy // Chetvertyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – Drugyi tom. Dopovidi i statti. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1972.

5. Karbovych Z. De vistse nashoho postoyu / Z.Karbovych // Pyatyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). Materialy i postanovy. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1972.

6. Karbovych Z. Problemy strategii natsionalno–vyzvolnoi revolyutsii / Z.Karbovych // Chetvertyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – Drugyi tom. Dopovidi i statti. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1972.

7. Kasyanov H. Do pytannya pro ideologiyu Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN) / H.Kasyanov. – K., 2003.

8. Manifest Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv. – London, 1981.

9. Martovych O. Dumky pro vyzvolennya / O.Martovych // Chetvertyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – Drugyi tom. Dopovidi i statti. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1972.

10. Orlovskiy E. Lysty do odnodumtsiv pro ukrainske pravosuddya / E.Orlovskiy // Chetvertyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – Drugyi tom. Dopovidi i statti. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1972.

11. Pyatyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). Materialy i postanovy. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1975.

12. Slovo Yaroslava Stetska na vidkrytti IV Velykoho Zboru OUN / Ya.Stetsko // Chetvertyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – Pershyi tom. Postanovy. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN)H, 1969.

13. Sosnovskiy M. Dmytro Dontsov: politychnyi portret / M.Sosnovskiy. – Nyu–York; – Toronto, 1974.

14. Sotn. I.K.G. Do pytannya ukrainoi voennoi doktryny (Poryadkom obgovorennaya) / I.K.G. // Chetvertyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – Drugyi tom. Dopovidi i statti. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1972.

15. Petrovych S. Vstup / S.Petrovych // Chetvertyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – Drugyi tom. Dopovidi i statti. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1972.

16. Stetsko Ya. Za scho I proty chogo boremosya? (Ideyno–programovi pozysii novoi Ukrainy) / Ya.Stetsko // Chetvertyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – Drugyi tom. Dopovidi i statti. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1972.

17. Chetvertyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – Pershyi tom. Postanovy. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1969.

18. Chetvertyi Velykyi Zbir Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – Drugyi tom. Dopovidi i statti. – B.m.: Vydannya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN), 1972.

19. Shosta Konferentsiya Organizatsii Ukrainykykh Natsionalistiv (OUN). – B.m., 1964.

20. Armstrong John A. Ukrainian Nationalism / J.A.Armstrong. – Englewood, Colorado, 1990.

Hai–Nyzhnyk P. P., Doctor of Historical Sciences, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences, Head of the Department of Historical Studies, Research Institute of Ukrainian history (Ukraine, Kyiv), Hai–Nyzhnyk@ukr.net

“The source of power in the Ukrainian state is a sovereign nation” (which the state wished to create OUN(r) in the late 1960s and in the 1980s)

In the article, a model of the state system in the future Ukrainian Independent State and state ideology of Ukrainian nationalism adopted in program regulations IV the Great collection OUN (Bandera) in 1968. The author analyzes the background

and reasons for the OUN wires to the new program and a new vision of the future structure of Ukrainian statehood.

Keywords: OUN(b), Bandera, Ukrainian Independent State, Ukrainian nationalism.

Гай–Нижник П. П., доктор исторических наук, академик Украинской академии наук, заведующий отделом украинских студий, Научно–исследовательский институт украинологии (Украина, Киев), Hai–Nyzhnyk@ukr.net

“Источником власти в Украинском государстве будет народ–суверен” (какое государство стремилась создать ОУН(р) в конце 1960–х и в 1980–х гг.)

Отображаются основы модели государственного строя в будущем Украинской Самостоятельной Соборной Державе и государственная создающая идеология украинского национализма, принятые в программных постановлениях IV Большого собрания ОУН (С.Бандеры) в 1968 году. Автор анализирует предпосылки и причины, которые склонили Руководство ОУН к принятию новой программы и нового видения уклада будущей украинской государственности.

Ключевые слова: ОУН(б), Бандера, Украинская Самостоятельная Соборная Держава, украинский национализм.

* * *

УДК 94(477.4)“198/201”

Крива Л. М.
аспірантка кафедри історії України, Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини (Україна, Умань), Ludochka1403@mail.ru

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ ЦЕНТРАЛЬНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ В 90–Х РР. ХХ СТ. – ПОЧ. ХХІ СТ.

Вивчаючи дозвілля українців в містах, важливо не залишити поза увагою діяльність закладів культури міста, оскільки саме їх діяльність спрямована на піднесення культури та духовності громадян міста, пропагування здорового способу життя, виховання моральності, збереження та примноження культурної спадщини.

Ключові слова: заклади культури, форми дозвілля, творчість, фестиваль, суспільство.

Зі здобуттям незалежності у 1991 році Україна отримала в спадок від Радянського Союзу значну кількість закладів культури, оскільки в Союзі велика увага приділялася “культурному” вихованню громадян. Отримавши таке надбання культури і втрапивши в кризу 1990–х років влада не змогла в необхідній кількості та в належному чині зберегти дані заклади та підтримувати їх діяльність, тому вдалася до різноманітних форм щодо зменшення їх кількості.

Метою даної статті є висвітлення діяльності закладів культури та їх місце в дозвіллевій діяльності українських міст. Попри певні напрацювання сучасних науковців О. Кравченко [1] та М. Шульги [2] тема залишається актуальною та потребує детальнішої наукової розробки. Основу нашого дослідження склали статистичні дані областей центрального регіону України, зокрема такі, як “Заклади культури та мистецтва Вінницької області” [3] в яких висвітлено роботу дозвіллевих закладів як по області загалом, так і окремо по містах. В даних “Статистичний щорічник Кіровоградської області” [4; 5] знаходимо інформацію про кількість діючих бібліотек та їх діяльність. Поточна архівна інформація управління культури і туризму Черкаської ОДА [6] дає нам можливість дослідити заходи, які проводилися бібліотеками для урізноманітнення дозвілля юних громадян області.